

finitum operum ac passionis et mortis ejus, demum propter singularia beneficia hominibus collata, et maxime quia omnium est sanctificator et redemptor. Ergo cum Deus justissime et sapientissime omnia instituat, sine dubio voluit et intendit, ut omnis hominum sanctificatio in gloriam Christi fiat; et ad hanc Christi gloriam pertinent ille promissiones per Isaiam factæ, c. 53: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum, et voluntas Domini in manu ejus dirigetur;* et iterum: *In scientia sua justificabit servus meus multos;* et infra: *Ideo dispertiam ei plurimos, et fortium dividam spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam.* Hæc enim non promitterentur Christo, quasi in præmium laborum, nisi ad gloriam ejus pertinerent. Unde ipsem Dominus, Joan. 5, de se dixit: *Pater omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem.* Et Paulus, ad Ephesios primo, dicit Deum dedisse Christo, ut sit caput super omnem Ecclesiam. Et ad Rom. 8, dicit, *Deum prædestinasse homines conformes fieri imaginis Filii sui,* et addit: *Ut sit ipse primogenitus in multis fratribus,* quod sine dubio convenit Christo, ut homo est, pertinetque ad gloriam ejus; hanc ergo etiam intendit Deus in prædestinatione sua, quam per justificationem exequitur. Denique argumentor in hunc modum, quia omnis finis quem nos sancte et juste per nostra opera intendimus, est etiam a Deo intentus et ordinatus; sed nos per nostram sanctificationem gloriam Christi honestissime intendimus; ergo etiam Deus illam intendit. Major probatur, tum quia Deus est auctor omnium bonarum actionum, quatenus bonæ sunt, et ita est etiam auctor omnium bonarum intentionum; intendit ergo illas, et consequenter fines earum; tum etiam quia non solum nobiscum operatur, cum propter bonum finem operamur, sed etiam facit nos ita operari; ergo multo magis ipse intendit finem quem facit nos intendere. Minor etiam certissima est, nam et gratitudinis, religionis, et charitatis ratio nos ad quærendam Christi gloriam inducit. Et fortasse ideo Paulus, 2 Corinth. quarto, legem gratiæ vocat *Evangelium gloriæ Christi,* quia tota illius prædicatio et actio ad illius gloriam ordinatur.

7. *Æterna vita tertius finis.* — Tertia causa finalis a Concilio posita, est vita æterna. Quæ est certissima veritas, quia *gratia natura sua est fons aquæ salientis in vitam æternam,* Joan. 4. Unde hic finis est maxime pro-

prius, et connaturalis, et quasi intrinsecus gratiæ; sicut enim rationalis naturæ finis intrinsecus est naturalis beatitudo ejus, ita intrinsecus finis gratiæ est vita æterna, seu beatitudo supernaturalis, quæ in clara Dei visione consistit, ut in superioribus libris, explicando qualitatem gratiæ et naturam, ac formalem effectum ejus, fusius declaratum est. Hic solum advertere oportet sub gratia habituali plures habitus comprehendendi, quorum singuli proprios habent fines proximos, propter quos immediate infunduntur, licet respectu omnium vita æterna sit finis communis, et in suo genere ultimus. Hoc patet, quia omnes habitus gratiæ, præter illum qui est in essentia animæ, sunt principia proxima operandi. Unde unusquisque illorum est propter suam operationem. Finis enim habitus fidei est actus credendi, et habitus charitatis actus diligendi, et sic de cæteris; quia vero omnes habitus sunt media ad vitam æternam consequendam, ideo etiam omnes habitus gratiæ ad vitam æternam, tanquam ad finem ultimum, ordinantur.

8. *Discrimen luminis gloriæ habituumque viæ.* — Atque hinc potest differentia notari inter habitus viæ et lumen gloriæ, quod est propria virtus intellectualis patriæ; nam habitus viæ sunt propter vitam æternam tantum mediate; at vero lumen gloriæ etiam immediate, quia cum sit proxime propter suam operationem, ejus tamen operatio est ipsa vita æterna substantialis ac essentialis, et ita respectu luminis gloriæ finis proximus et ultimus ipsius coincidunt, idemque est ultimus finis totius gratiæ, quam perfectionem aliquo modo participat charitatis habitus, quatenus ejus actus, licet in via exerceri possit, manet etiam in vita æterna, et ad substantiam ejus suo modo pertinet. Unde fieri videtur ut respectu illius specialis habitus gratiæ, qui est in essentia animæ, vita æterna solum sit finis ultimus et mediatus, quia non nisi mediis habitibus operativis in illum tendit, ipsumque consequitur. Nihilominus tamen, quatenus hæc gratia est quasi principalis natura quæ ad illum finem tendit, et cui, ratione sue perfectionis, debentur virtutes quibus ille finis comparatur et attingitur, ideo etiam respectu talis gratiæ vita æterna est, et finis ultimus in quo quiescit, et suo modo immediatus, cui per se ac proxime conjungitur, præcipue si verum est gratiam in omnes actus divini ordinis tanquam principale principium per se influere.

9. *Triplex gratiæ finis ejus donis adaptari facile potest.* — Tandem quæ de his tribus finibus gratiæ diximus, facile possunt ad omnia dona gratiæ applicari, ut ita non solum causa finalis gratiæ seu justitiae habitualis, sed etiam actualis, et omnium donorum gratiæ obiter explicata sit. Omnia enim gratiæ auxilia et actus eorum Dei gloriam ut finem principalem et ultimum respiciunt, ut per se notum est. Secundario vero et non ultimate omnia referuntur ad Christi honorem et gloriam; nam, sicut ipse est omnium auctor in genere principalis causæ meritoriæ, ita etiam est omnium finis sub Deo. Denique omnia propter vitam æternam consequendam tribuuntur, ut per se notum est, et ita vita æterna totius gratiæ, tam actualis quam habitualis, causa finalis ultima existit. Ultra hoc vero (quod notandum est) inter ipsas gratias causalitas finalis invenitur, et inter alias est aliquando reciproca, licet sub diversis rationibus, vel in ordine ad diversa, quod breviter sic declaro, quia ad meliorem intelligentiam tertiarie partis seu causæ a Concilio propositæ conferret. Primo ergo auxilia gratiæ, quæ non sunt proprii actus humani, sed vel concursus, vel motus excitantis gratiæ, ad actus ipsos supernaturales et humanos, tanquam ad proximos fines referuntur, et mediantibus illis respi- ciunt justificationem ipsam, et alios effectus ejus usque ad glorificationem, et sic intelligitur illud Pauli ad Romanos 8: *Quos prædestinavit, hos et vocavit; quos vocavit, hos et justificavit; et quos justificavit, illos et glorificavit.* At vero actus proprii humani et infusi, licet sint fines proximi habitum, ut dictum est, nihilominus ad ipsos etiam habitus ut ad fines proximos ordinantur, quia vel antecedunt gratiam habitualem, et propter illius infusionem dantur, vel sequuntur illam, et ad ejus augmentum ut ad finem referuntur. Et ita habitus et actus mutuo sunt sibi fines, sub diversis tamen modis seu rationibus, seu conferendo diversos actus cum diversis statibus habituum, ut declaratum est. Quamvis alia etiam ratione possit hæc reciproca habitudo considerari, juxta vulgarem distinctionem finis in finem *cui,* vel *cujus gratia;* sic enim potentia est propter operationem cuius gratia confertur, et operatio est propter potentiam cui adhæret, et quam actuatur. Et ad hunc modum, licet gratia sit propter vitam æternam, id est, propter visionem beatam, ut propter finem, cuius acquirendi gratia infunditur, nihilominus est finis *cui* respectu vitæ æter-

næ, quia vita æterna datur homini grato, ad beatificandum illum, unde est quasi consummatio gratiæ quoad statum ejus, et ita gratiam ipsam, vel hominem, ut illa affectum, tanquam finem *cui* respicit.

10. *Causæ finalis expeditio remittitur alio.*

— *Dubium cum duplice ratione dubitandi.* — Atque haec videntur de hac causa finali sufficere, quia disputare de his finibus secundum se spectatis ad alia loca Theologiae pertinet, nimirum, de fine gloriæ Dei, ad primam partem, quæst. 44; de fine gloriæ Christi, ad 3 partem, quæst. 1, art. 3, et quæst. 24, art. 1 et 2; de fine vitæ æternæ, ad primam partem, quæst. 12, et 1. 2, quæst. 3. Neque hic occurruunt proprie difficultates alicujus momenti. Solum de gloria Dei libet brevem difficultatem ad majorem materiæ declarationem exponere. Et imprimitur dubitari potest quomodo vere et proprie dicatur gloria Dei esse causa finalis gratiæ, seu justificationis. Et ratio dubitandi esse potest, quia gloria Dei est aliquid distinctum ab ipso Deo; ergo non potest ab ipso Deo, ut finis, intendi. Antecedens patet, quia gloria Dei idem est quod fama seu notitia sui, quam Deus apud alios habet cum laude conjunctam, et consequenter est aliquid creatum, denominans extrinsecus Deum; est ergo aliquid distinctum a Deo. Consequentia vero prior probatur, tum quia Deus non operatur ut aliquid sibi acquirat; si autem communicando hominibus gratiam, gloriam sibi consequi intenderet, jam propter aliquid sibi acquirendum operaretur, quod est absurdum, quia Deus bonis nostris non indiget; tum etiam quia alias Deus non faceret omnia propter semetipsum, quandoquidem gratiam confert propter aliquid a se distinctum. Secundo, augetur difficultas circa gloriam Christi, nam gloria Christi, ut hominis, multo magis est extrinsecus Deo quam propria gloria; ergo non potest illam intendere ut finem in justificatione hominum, quia non potest aliquid velle propter rationem extrinsecam, sed tantum propter bonitatem suam; ergo gloria Christi non potest esse causa finalis gratiæ. Probatur consequentia, quia gratia non possulat natura sua talem causam finalem; sed nec illam habet ex intentione et ordinatione Dei, ut probat ratio facta; ergo non est unde illam habeat, cum gratia sit proprius effectus solius Dei.

11. *Solutio dubii.* — Ad primum facilis est responsio, si attendamus ad distinctionem finis *cujus et cui,* et ad subdivisionem finis *cu-*

jus in formalem et objectivum, vel, ut alii loquuntur, in finem *qui* et *quo*, seu in adeptiōnem et rem adeptam. Hæ namque rationes finium in Deo, ut communicante per gratiam naturam suam et bonitatem, inveniuntur, et seclusis imperfectionibus spectandæ sunt. Deus enim, etiam respectu suarum actionum, est finis quasi objectivus, cuius gratia Deus operatur, et ideo necesse est ut ibi etiam interveniat aliquid per modum finis formalis et quasi adeptiōnis, quæ sit aliquid extra Deum, quia non potest Deus rationem finis exercere, nisi in ordine ad aliquam actionem ad extra, et in universum non potest finis *qui* a fine *quo* in assecutione separari. Dixi autem excludendas esse imperfectiones, quia Deus non operatur propter se, ut sibi aliquam perfectionem acquirat, sed potius ut suam perfectionem aliis communicet, et ideo respectu illius non habet locum finis ut adeptio, si nomine adeptiōnis consecutio alicujus perfectionis vel commoditatis intelligatur; latius vero sumpta adeptione pro quavis actione, vel operatione per quam intentio finis expletur, sic optime Deo, ut operanti propter se, ut propter finem, adeptio finis attribuitur, respectu cuius Deus ipse est finis *qui*, seu adeptus, cum proportione.

12. *Ratio prima dissolvitur.* — Sic ergo ad priorem difficultatem concedimus gloriam Dei esse aliquid extra Deum, nam in universum gloria proprie sumpta, et juxta primavam vocis significationem bonum extrinsecum est, respectu ejus cuius est gloria, ut jam supposuimus, estque vulgare apud omnes. Nihilominus tamen potest Deus gloriam suam intendere ut finem, quia non intendit illam ut finem *qui*, sed ut *quo*, quod non solum non repugnat, sed necessarium est, ut dixi. Declaratur hoc in propria materia de qua tractamus; nam Deus, per sanctificationem hominis intendit suam bonitatem excellenti quodam modo communicare; bonitas ergo ejus et natura infinita, ut communicabilis et participabilis a creatura intellectuali tali modo, est finis quasi objectivus illius operationis; ipsa vero hominis sanctificatio est quasi adeptio, qua Deus assequitur quod sub ea ratione intendit, nam per illam actionem fit ut bonitas ejus sit actu communicata modo excellenti a se intento. Rursus hæc communicatio ulterius tendit ad manifestandam homini Dei bonitatem, ut per eam notitiam Deum glorificet et laudet, sub qua etiam ratione Deus etiam est finis *qui* intentionis, utique tan-

quam objectum manifestandum, laudandum et glorificandum; ipsa vero notitia cum laude, quæ est gloria, est veluti assecutio et adeptio illius finis. Et ita dum Deus communicat gratiam propter suam gloriam, propter seipsum illam communicat, tanquam propter finem objectivum et ultimum, licet simul necessario intendat aliquid extra se, ut consecutio vel adeptiōnem illius finis.

13. *Gloria quam Deus homini intendit magis bona homini quam Deo.* — *Dupliciter divina gloria consideratur.* — Neque inde fit Deum dare homini gloriam, ut per eam aliquid sibi acquirat, quia illa gloria sui, quam intendit, magis est bonum hominis quam ipsius Dei. Nam, ut recte dixit Augustinus, tractatu 58 in Joannem: *Nobis expedit illum nosse, non illi.* Imo addit divus Thomas 2. 2, quæst. 132, artic. 1, ad 1, quod *Deus suam gloriam non querit propter se, sed propter nos*, ubi Cajetanus intelligit particulam *propter* non denotare causam finalē, sed terminum utilitatis: *Nam Deus (inquit) gloriam suam et omnia vult propter se, tanquam finem omnium, nos autem sumus ad quorum utilitatem Deus querit gloriam suam.* Addi vero potest quod divina gloria dupliciter considerari potest: primo, ut est in homine, et illum perficit, et sic pertinet ad bonum commodi, seu utilis, et sic est propter hominem etiam sub aliqua ratione finis, nimirum, cui talis perfectio intenditur; alio modo spectatur illa gloria, ut habet beatitudinem ad Deum, eumque denominat cognitum et laudatum, et sic Deus ipse est finis non solum propter quem, sed etiam cui illa gloria procuratur. Unde aliqui gloriam hanc vocant bonum extrinsecum Dei, nam in hominibus gloria bonæ famæ inter bona, licet extrinseca, computatur. Neque intendere vel acquirere tale bonum Deo repugnat, quia nullam mutationem in eo facit. Nihilominus melius dicitur tale bonum respectu Dei solum esse bonum quoddam honestum, et decens Dei majestatem, ut in Relect. 1 insinuavi. Nam in hominibus istæ denominations extrinsecæ nulla vera bona jure censerentur, nisi essent utilia, etiam ad intrinseca; quia ergo gloria hæc nullam utilitatem Deo affert, non potest propriè aliquod bonum ejus censer; est autem bonum per se honestum et Deum decens, et ideo recte potest ab ipso intendi modo declarato. Sicut etiam communicatio bonitatis suæ a Deo est per se intenta, non quia sibi sit aliquod bonum etiam extrinsecum, sed quia est quid decens ac suæ bonitati conser-

taneum. Unde etiam obiter intelligitur ipsammet vitam æternam, quatenus in visione beata consistit, et esse gloriam Dei, et beatitudinem nostram, ac proinde eo ipso quod vita æterna est causa finalis gratiæ, etiam gloriam Dei esse causam finalem ejusdem gratiæ. Imo, licet vita æterna respectu nostri sit ultimus finis, tanquam adeptio finis ultimi objectivi, nihilominus respectu Dei est referibilis in ulteriore finem, quia beatitudinem nostram magis ut gloriam Dei quam ut bonum nostrum estimare debemus, nam eodem modo et sub eadem ratione magis a Deo intenditur.

14. *Resolvitur secunda ratio dubitandi.* — Atque hæc doctrina cum proportione applicanda est ad alteram difficultatem de gloria Christi; servanda tamen est differentia inter illam et gloriam Dei. Nam gloria Dei non in alterum quam in Deum ipsum refertur, gloria autem Christi referenda est in ipsis Dei gloriam, ut sic omnia in Deum tanquam in finem ultimum referantur. Atque hoc modo non repugnat Deum extra se intendere aliquid, ut finem, non suum, sed suorum effectum. Neque etiam est verum Deum nihil extra se velle propter bonitatem vel rationem creatam; nam, licet omnia velit ultimate propter suam bonitatem, proxime potest etiam velle creaturem propter bonitatem, vel rationem creatam, ut in dicta Relect. 1 probavi, et accurate ac doce disputat novus Ægidius, libro 1 de Fine, quæst. 14, artic. 1, § 4. Sic igitur voluit et ordinavit gratiam conferre hominibus propter gloriam Christi, ut inde major etiam gloria sibi accresceret, juxta illud 1 Corinth.: *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus vero Dei.*

CAPUT II.

UTRUM GRATIA VERAM CAUSAM MATERIALEM HABEAT, ET IDEO PER CREATIONEM NON FIAT?

1. *Efficienti causa gratia eget.* — Post finalē causam gratiæ dicendum sequebatur de efficiente; tamen, quia necessarium prius est explicare modum effectiōnis ejus, qui ex cognitione materialis pendet, quoniam hæc duo inter se connexa sunt, ideo illa in hoc capite declaranda præmittimus, supponendo imprimit id quod per se clarum est, indigere gratiam aliqua efficiente causa, ac proinde habere illam, quia est quid creatum, ut supra ostensum est; item quia est quid temporale, quod nunc est, et antea non erat; ergo ne-